

Strojna wielokulturowość

26 stycznia 2022

Strój narodowy każdego kraju kształtowany jest przez wpływ czynników historycznych, demonstrując zarazem – choćby poprzez wybór wzorów i palety barw – materialne i duchowe wartości danego społeczeństwa. Bogata historia ziem Republiki Azerbejdżanu, gdzie krzyżowały się wpływy ludów tureckich i perskich, ma swoje odbicie w narodowym stroju azerbejdżańskim i jego przemianach.

Warto w tym miejscu nadmienić, że wykopaliska prowadzone przez historyków i archeologów na terenie współczesnego Azerbejdżanu mówią o bogactwie i dobrobycie materialnym tych ziem jeszcze w dalekiej starożytności. Naczynia gliniane, biżuteria, fragmenty odzieży z tkanin jedwabnych – to tylko niewielka część znalezisk z IV-III wieku p.n.e. Już w bliższej nam historii, w XVII wieku, azerbejdżańskie miasto Szirwan było jednym z centrów produkcji tkanin jedwabnych. Miasta Azerbejdżanu słynęły ze swoich mistrzów w produkcji i obróbce tkanin i skóry.

Między średniowieczem a wiekiem XVIII odzież była całym majątkiem wielu mieszkańców Azerbejdżanu – wchodziła w skład majątku przekazywanego dzieciom, była wręczana w darze na znak szacunku, a jeśli była odpowiednio bogata i zdobiona mogła być nawet traktowana jako swego rodzaju inwestycja. Komplet stroju tworzyły dwie warstwy: nakładana bezpośrednio na ciało spodnia oraz nakładana na nią wierzchnia. Niezależnie od wieku i pochodzenia społecznego, we wszystkich regionach Azerbejdżanu, mężczyźni ubierali się w nakładaną na ciało koszulę o nazwie ust kiojnaji, szerokie spodnie szawlwar oraz abę – długi płaszcz. Krój koszuli przypominał krój tuniki, sięgała ona długością poniżej kolan. Jak wszystkie ludy muzułmańskie, mieszkańcy Azerbejdżanu nosili turbany, których barwa, rozmiar i sposób nawijania dawał wskazówki co do statusu społecznego właściciela. Tkanina, z której wykonywano turban (czałmę,

diulbend), musiała mieć długość przynajmniej 8 metrów. Najbardziej prestiżowe białe diulbendy (dastary) przysługiwały zamożnym urzędnikom i członkom rodów książęcych, którzy zakładali je na oficjalne przyjęcia i ucztę.

Natomiast kobiety azerbejdżańskie ubierały się początkowo w luźne tuniki i drapowane fałdami szerokie kaftany z długimi, poszerzającymi się ku dołowi rękawami. Z czasem strój kobiecy stał się bardziej obcisły. Na początku XV w. mieszkanki Azerbejdżanu ubierały się w obcisłe, długie spodnie suknie z zaznaczoną linią talii oraz narzucone na nie suknie wierzchnie, na które nakładano jeszcze kaftan. Starsze kobiety nakrywały głowy i całe ciała dodatkową, długą tkaniną.

W XIX w. strój azerbejdżański podległ istotnym przemianom. Upowszechnił się, powstały jeszcze w wieku poprzednim, archałyk – typ kaftanu, rękawy którego kończyły się tuż pod łokciem. Archałyk miał stały kołnierz. Dolna część miała plisowany plisowany dół. Archałyki noszone na co dzień szyte były z tańszej tkaniny i miały mniej wzorów do dekoracji. Te przeznaczone na dni świąteczne, co jasne, były znacznie wystawniej zdobione. Nadal w użytku pozostawały spodnie szalwar. Mężczyźni zwracali szczególną uwagę na pas. Wykonywano je zarówno ze skóry jak i tkanin jedwabnych. Pasy były bardzo długie, więc właściciel mógł wiązać je kilka razy. Ponieważ wierzchnia część stroju mężczyzn nie miała kieszeni, rolę tę przypisano pasom, za którymi umieszczono sztylety czy różne drobiazgi. Podobnie jak kobiety, mężczyźni nosili na nogach dżoraby (długie skarpetki). One również dzieliły się codzienne i ozdobnie tkane świąteczne. W zależności od pogody zakładają buty lub buty na dżorabach. W męskich strojach narodowych preferowano ciemne kolory. Szata powinna nadawać swojemu właścicielowi surowy, skłaniający do szacunku wygląd.

W stroju męskim na przestrzeni wieków nie zmieniał się natomiast jeden element – nakrycie głowy. Jego obecność była uważana za symbol honoru i godności człowieka, utrata go oznacza utratę honoru. Mężczyźni nosili papachy pasterskie

(czoban papachi), szyte z długowłosego futra owiec, tkaniny lub wojłoku, z ciepłą podszewką. Futrzane papachy noszono przez cały rok, zimą i latem, w XIX w. stały się one najbardziej rozpoznawalnym symbolem azerbejdżańskiego stroju narodowego. Zamożniejsi zakładali papachy zwane szisz, również stożkowate, ale wykonane ze szlachetniejszych materiałów, w tym sprowadzanych z Buchary – stąd też nazwa papachy bucharskie, odnosząca się do najdroższych, najbardziej prestiżowych czapek. Azerbejdżanie nosili również baszłyki – kapturowe nakrycia głowy w kształcie stożka, zwykle ze skóry, filcu lub wełny, czepki z okrągłym końcem z klapami do owinięcia wokół szyi. Istniało wiele lokalnych wariantów wykończenia baszłyku: mogły się one składać się z ozdobnych sznurków, haftów, metalizowane sznurki, futrzane kulki lub frędzle. Wśród dziesiątek wersji znajdziemy baszłyki zimowe noszone na zwykłych nakryciach głowy, bawełniane, proste domowe, jedwabne, szalowe i wiele innych.

Niezależnie od rodzaju czapki, zrzucenie nakrycia głowy drugiemu mężczyźnie oznaczało rozpoczęcie krwawej wojny nie tylko z nim, ale także z całym rodem. Wystąpienie podczas uroczystego wydarzenia czy zgromadzenia bez nakrycia głowy traktowano jako naruszenie zasad etykiety i brak szacunku dla zapraszających.

Tak o XIX-wiecznym azerbejdżańskim stroju męskim pisał rosyjski etnograf: „Bielizna składa się z prostych i krótkich koszul z grubego perkalu, białych i przeważnie ciemnoniebieskich kolorów z niższą bielizną z tego właśnie materiału, którą zapina się na tasiemki w talii; zimą zakłada się je na wełniane obszerne spodnie, które również zapinane są na tasiemki. Na koszulę noszony jest archałyk z bawełny. Archałyk jest jak długi obcisły płaszcz rosyjski z krótką talią i krótką spódniczką z marszczeniem na pasku; jest zawsze zapinana ciasno lub na środku lub z boku klatki piersiowej. Czuchę, wierzchni strój ramieniowy nosi się na archałyku, głowę przykrywa mały stożkowy kapelusz z owczego futra przez

cały rok. Do tego krótkie wełniane skarpetki". Początkowo męska czucha obowiązkowo miała po obu stronach piersi gazyry, gniazda na patrony. Z czasem element ten stał się już tylko czysto dekoracyjny.

O ile mężczyźni z zasady ubierali się na ciemno, paleta strojów narodowych kobiet była pełna jasnych kolorów, ale najbardziej preferowanym kolorem był przez wieki czerwony. Wierzono, że przynosi on szczęście i dobre samopoczucie rodziny. Zwykle był wybierany przez niezamężne dziewczyny; po ślubie należało dać pierwszeństwo spokojniejszym i ciemniejszym kolorom, zachowując czerwień na szczególne okazje.

Odzież wierzchnia damska składa się z koszuli z szerokimi rękawami, szerokich spodni do kostki oraz koszul w kształcie dzwonu o tej samej długości. Kobiety nosiły również dzianinowe koszule z długimi rękawami (też rodzaj archiałyków), które ściśle przylegały do pleców i piersi oraz miały szerokie rozcięcie z przodu. W talii noszono ciasny pasek. Pikowana kamizela bez rękawów była noszona w chłodne dni. Odzież wierzchnia była często peleryną, która była dłuższa niż koszula. Koszule damskie w niektórych regionach Azerbejdżanu były długie i miały rozcięcia z każdej strony. W XIX w. na damskich strojach pojawiają się nieznane wcześniej kwiatowe wzory.

Wśród kobiet azerbejdzańskich we wszystkich wiekach powszechne było też zamiłowanie do biżuterii. Przed ślubem dziewczęta nosiły duże kolczyki i kilka bransoletek w tym samym czasie – po zamążpójściu oczekiwano, że kobieta nie będzie tak bardzo zwracać na siebie uwagi, więc o ile nadal mogła nosić, w zależności od majątku, 2-3 pierścienie, to kolczyki musiała wybierać skromniejsze. Stan cywilny kobiety bezbłędnie wskazywał pas. Niezamężne dziewczyny nie mogły nosić go przed ślubem – pierwszy czerwony (znowu to przekonanie o szczęściu, jakie niesie ten kolor!) pas w swoim życiu otrzymywały w darze od rodziców w dniu ślubu. Nawiasem mówiąc, noszenie biżuterii

również nie zawsze było dozwolone. Na przykład po porodzie nie wolno było nosić biżuterii przez 40 dni.

Do XX wieku styl ubrań i ich kolory odzwierciedlały stan cywilny, bogactwo, dawały wiele informacji o osobach je noszących. Później tradycyjna odzież azerbejdżańska była w większości utrzymywana na wsi, w miastach szybko odchodzono od dawnych strojów. Dziś wiedza o tej części azerbejdżańskiego dziedzictwa kulturowego jest chroniona i upowszechniana, a tradycyjne stroje zobaczyć można w muzeach, na wystawach i pokazach narodowych tańców Azerbejdżanu.

Autorstwo: Tomasz Borowiecki

Źródło: Trybuna.info